

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

1
2024

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 866 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-fevralda ruxsat etildi.

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalendarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarning roli va ahamiyati.....	10
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda konseptual, ilmiy, innovatsion yondashuvning zarurati	16
Gulnora Abdurahmonova	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish muammolari va uni bartaraf etish yo'llari	22
S. R. Topildiyev	
Milliy strategik maqsadlar: ekologik va bojxona boshqaruvi mexanizmlarining maqbul kombinatsiyasi	28
Muratova Shohista Nimatullayevna	
Green Economy in Tourism in Uzbekistan.....	32
Alieva Makhbuba Toychievna	
Инновационные подходы в сельском туризме: "Зеленые маршруты"	36
Гольшева Елена Вячеславовна	
Mamlakatimizda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasining ustuvor yo'nalishlari	42
Vaxabov Abduraxim Vasikovich, Nazarov Nazirjon Narzilloevich	
To'qimachilik sanoati korxonalarini barqaror rivojlantirish omillari.....	47
A.Yu. Mardanov	
Turizmni qayta jonlantirish strategiyasini ishlab chiqishda turizmni rejalashtirishning istiqbollari.....	52
A'zamov Saidakbarxon Avazxon o'g'li	
O'zbekistonda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishi asosida barqaror rivojlanishga erishish	57
Abdullayev Elyorbek Odiljon o'g'li	
Barcha tadbirkorlik subyektlariga teng raqobat sharoitini yaratishda soliq imtiyozlarining o'rni	62
Akbarov Akmalxon Akrom o'g'li	
Turistik hududlarning barqaror rivojlanishini baholash metodologiyasida integral baholash ko'rsatkichlarini aniqlashning nazariy jihatlari.....	66
Asraqulov Abduraxmon Sultonovich	
Iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda "yashil" iqtisodiyot va uning ayrim masalalari	70
Axunova Shoxistaxon Nomonjanovna, Sultonova Gulbaxor Shoxnazimovna	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligi faoliyatining nazariy tamoyillari va o'ziga xos xususiyatlari	74
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Mintaqa iqtisodiyotida agrar soha samaradorligini oshirishning ahamiyati.....	78
Butanova Dilnoza Rustamovna	
Global krizislar va ularning turizm iqtisodiyotiga ta'siri.....	83
Hallakova Barnoxon bahodirjonovna	
Agroturizm faoliyati rivojlanishining xorijiy tajribalari va ularda faoliyatni rivojlantirish modellarining qo'llanilishi.....	95
Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li	
Yashil iqtisodiyotni kreditlashda banklarning o'rni.....	101
Ibragimova Sevara Muxamedjan qizi	
Qurilish materiallari sanoati korxonalarini samaradorligini baholash masalalari.....	104
Isayev Jakhongir Muzaffarovich	
Iqtisodiyotni islomiy moliya tamoyillari asosida moliyalashtirish amaliyotini joriy etish istiqbollari	110
Kasimov Baxtiyor Usmanovich	
Oziq-ovqat sanoatida tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning iqtisodiy mexanizmi.....	113
Mahamatova Maftuna	
Turizm xizmatlar bozorida raqobatbardoshlik ko'rsatkichlarini takomillashtirish imkoniyatlari.....	119
Nurfayziyeva Mohinur Zayniddinovna	
Islom moliyalashtirish xizmatlari asosida kichik va o'rta biznesni moliyalashtirish usullari.....	124
Said Po'latov Maxamedovich	
Using Innovative Technologies in Hotels as a Factor of Sustainable Development of Tourism Industry	128
Sayfutdinov Shuxratjon Sultonovich, Egamberdiyev Sirojiddin Sattor o'g'li	

Dorivor o'simliklar yetishtirishning dunyo mamlakatlari iqtisodiyotidagi o'rni va xalqaro bozor savdosida prognozlar.....	135
To'xtabayev Jamshid Sharofiddinovich, Maftuna Ermatova Arslonbek qizi	
O'zbekistonga turistlar tashrifini ko'paytirishda raqamli texnologiyalarning o'rni	142
Toshmurod Kulmanov	
Agrobiznesni moliyaviy quvvatlash va rivojlanish istiqbollari	147
Tursunova Dilnavo Islomovna	
Oziq-ovqat bozorini qandolat mahsulotlari bilan to'ldirishda marketing strategiyalaridan foydalanishni takomillashtirish.....	150
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Yoshlar turizmini rivojlantirish holati va uni takomillashtirish yo'llari.....	159
Allayor Norboyev Ismoilovich	
Biologik aktivlarni baholashning uslubiy jihatlarini takomillashtirish.....	162
Boltayev Abror Sayitmurodovich	
Agrosanoat ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilishga uslubiy yondashuvlari.....	168
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich	
Suv resurslaridan samarali foydalanishda suv solig'ining ahamiyatini oshirish	174
Ikramov Nuriddin Kamolitdinovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida innovatsiya va innovatsion faoliyat bilan bog'liq tushunchalarining nazariy masalalari	179
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Temur Olimovich Mamayunusov	
Aglomeratsiya iqtisodiyoti – Agglomeratsiya iqtisodiyoti – hududiy rivojlanishni harakatlantiruvchi omili sifatida	185
Raximbayev Akmal Azatboyevich	
Korxonalarni boshqarish samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlardan foydalanish mexanizmlari	190
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
Globalashuv sharoitida turizm sohasida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	195
Salimov Dilshodbek Davronovich	
To'qimachilik sanoat korxonalarida marketing strategiyasi.....	199
Tillyaxodjayev Azizxon Aloxonovich	
Oziq-ovqat sanoati korxonalari raqobatbardoshligini oshirish yo'llari	203
Nilufar Umarova	
O'zbekistonda transport xizmatlari ko'rsatilishi tahlili	207
Xasanov Sarvar Ulug'bek o'g'li	
Agrar sektorga jalb qilingan investitsiyalarning sohadagi intensiv iqtisodiy o'sishga ta'sirining tahlili	213
Yangiboyev Sirojiddin Jo'ramurodovich	
Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligiga a'zo davlatlarda auditing xalqaro standartlarini qo'llash xususiyatlari	220
Meliyev Isroil Ismoilovich	
Raqamli bank xizmatlarini yanada takomillashtirish: muammolar va yechimlar.....	227
Melikov Otabek Maxmadiminovich	
Innovatsion iqtisodiyotda inson kapitalining tutgan o'rni.....	232
Abdikarimov Islombek Ibragimovich	
Kimyo sanoati korxonalarini boshqarish modellariga oid zamonaviy tajribalar.....	237
Avulchayeva Feruza Djurakuziyevna	
Задачи предмета “русского языке” на современном этапе.....	243
Адилова Солияхон	
Tijorat tashkilotlarining investitsiya faoliyati	247
Farhod Mahmudovich Tirkashyev, Asomiddinov Husan Asomiddin o'g'li	
Korrelyatsion-regression tahlil orqali turizm xizmatlari samaradorligini oshirish mexanizmlari.....	252
Gapparov Azim Qayumovich	
O'zbekistonda monetizatsiya darajasi va uni makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga ta'siri.....	258
Isayev Atabek Djurabayevich	
Prospects for the Development of Bond Circulation in the Capital Market.....	266
Jurabek Sobirov	

Ta'lim xizmatlari bozorida oliy ta'lim muassasalarining rivojlanish holati tahlili.....	270
Kuldashv Sherzod Alimardonovich	
Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilish va ularning barqaror iqtisodiy o'sishdagi roli	276
Mamadiyeva Dilrom Ravshon qizi	
Surxondaryo viloyatlarning marketing salohiyatini shakllantirish holati tahlili	280
Mamadjanova Tuyg'unoy Axmadjanovna	
Improving Internal Control System	287
Mexmonaliyev Ulug'bek Erkinjon o'g'li	
Oliy ta'lim xizmatlarini targ'ib qilishda OTMLar veb-saytlari samaradorligini oshirish.....	291
Musayev Bekjon Shukurillayevich	
Korxonaning narx-navo tizimi va narx siyosatini tahlil qilish	298
Musayeva Shoirazimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tibbiyot sohasini moliyalashtirish istiqbollari.....	302
Muxammadiyev Ramz Zoirjon o'g'li	
Xizmatlar ko'rsatish subyektlarida biznes-modellarining raqamli transformatsiyalashuv konsepsiyalari.....	306
N. B. Yahyoxonov	
Mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi kredit tashkilotlarining samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili.....	311
Nazarova Muslima Nazarovna	
Sanoat korxonalarida aylanma mablag'lardan foydalanishning ilmiy-amaliy jihatlari.....	317
Nurmatov Mirzaakbar Mirzaaliyevich	
Biznesni yuritishda korxonalararo integratsion jarayonlarni rivojlantirish masalalari.....	322
Olimova Nodira Xamrakovna	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirishning moliyaviy mexanizmlari: tahlil va istiqbollari	329
Oppoxonov Nurmuhammadxon Po'latxon o'g'li	
O'zbekistonda davlat korxonalarini transformatsiyasini jadallashtirish yo'nalishlari.....	333
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Aholining turmush darajasini oshirish sharoitida mehnat bozori transformatsiyasining dinamikasi	338
Rahimboyev Muxtorbek Ikrom o'g'li	
Tijorat banklarida iqtisodiy-matematik modellashtirish samaradorligini yanada oshirish usullari.....	341
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Aholi moliyaviy savodxonligiga investitsiya kiritishning ahamiyati	345
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda valyuta siyosatini samarali tashkil etish.....	350
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	
Sharq va G'arb tamaddunida gender qarashlar	355
Samandarova Gulxayo Abdulkarim qizi	
Imkoniyati cheklanganlarga to'siqsiz turizm xizmatlarini tashkil etish istiqbollari	359
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
To'qimachilik korxonalarining inqirozga qarshi boshqaruvida davlat tomonidan tartibga solishning ahamiyati	363
Todjimamatova Mashhura Erkinovna	
Mintaqalarning ekologik-iqtisodiy xususiyatlari va ularning barqaror rivojlanish bilan bog'liqligi	367
Toshboyev Muzaffar Muxtorovich	
Перспективы развития сферы услуг в Узбекистане.....	373
Tsoy Marina Petrovna, Li Marina Rudolfovna, Romashkin Roman Anatolyevich	
Opportunities for Bicycle Tourism in Zomin, Bulungur and Bakhmal Districts.....	379
Urozaliev Elyor Shuxrat o'g'li, Xujamov Bobur bahodir o'g'li, Saydullayev Abbasjon Murodovich	
Pul-kredit siyosati va moliyaviy inqiroz: uslubiyot va saboqlar	384
Xakimov Dilshodjon Rahmonaliyevich	
Korxonalarda barqaror rivojlanishni tatbiq etish istiqbollari.....	391
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Telekommunikatsiya korxonalarini faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	396
Xusanov Ulug'bek Nishanovich	
Milliy iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini kengaytirish imkoniyatlari.....	402
Xuseynova Feruzabonu Mamadaliyevna	

O'zbekiston iqtisodiyotida raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	405
Yo'ldosheva Dilnoza G'ayrat qizi	
Необходимость соблюдения этических норм в профессиональной деятельности бухгалтеров	408
Абдуллаханова Гулбахор Саттаровна	
Mintaqalarda kichik innovatsion korxonalarni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	412
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Axmadjanov Ilyosbek Iloxomjon o'g'li	
Tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishini nazariy masalalari.....	416
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich, Abduraxmonov Sherali Sharifjonovich	
Пути повышения прозрачности бюджета Республики Узбекистан.....	420
Адашов Гайрат Рустамович	
Mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va uning lizing munosabatlari rivojlanishi bilan bog'liqligi	424
Axmediyeva Aliya Toxtarovna	
Тенденции и факторы развития пищевой промышленности в Узбекистане	432
Б. А. Хакимов	
Роль платежных систем в функционировании электронной коммерции	438
Бабаева Гузаль Яшиновна	
"Sirdaryo" va "Sirdaryo-Farm" erkin iqtisodiy zonasidagi xorxonalari erishgan yutuqlari, berilgan imtiyozlar va yaratilgan shart-sharoitlar to'g'risida	444
Davlayev G'olib Ashurovich	
Milliy iqtisodiyotga jalb qilingan investitsiyalarning tahlili	447
Djalilov Dostonbek Abduazizovich	
Ishlab chiqarish tafovutining Markaziy Bank monetar siyosati qarorlariga ta'siri.....	452
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich	
O'zbekistonda innovatsion jozibadorlik asosida oliy talim xizmatlarini rivojlantirish.....	457
Jonuzokov M. K.	
Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvni takomillashtirishda xorij tajribasidan foydalanish.....	461
Ismailov Allayor Rashidovich	
Особенности формирования ценовой стратегии на рынке плодоовощной продукции.....	465
Исроилов Абдурашид Абдурахманович	
Iqtisodiyotni globallashuvi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar barqarorligining nazariy metodologiyasini takomillashtirish	471
Kalandarova Nargiza Narimanovna	
Проблемы регулирования и защиты инвесторов в развитии электронной коммерции и пути их решения	475
Кенжебаева Гульфуза Рахматиллаевна	
Сущность, цели и задачи определение уровня финансовой устойчивости предприятия в современных условиях	478
Киличев А. А.	
Sug'urta tashkilotlari tomonidan taqdim etiladigan hisobotlarni xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish	485
Kodirkulov Oybek Turdiboyevich	
Классификация институциональных факторов, определяющих предпринимательскую активность в Узбекистане	490
Курпаяниди Константин Иванович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning kredit va qarz mablag'laridan foydalanish samaradorligi tahlilini takomillashtirish.....	497
Mahmudova Go'zal Samadjon qizi	
Muqimiy ijodiDA milliy uyg'onish va iqtisodiy, falsafiy qarashlar	502
Muxlisa Muxitdinova	
Совершенствование управления портфелем залогов для обеспечения финансовой устойчивости: инсайты и рекомендации для Узбекистана	505
Наимов Шахрух	
Определение специфических особенностей и факторов влияющие на процесс внедрения международных требований и стандартов в коммерческих банков Республики Узбекистан.....	509
Хайдаров Зохир Шарирович , Каражанова Гулноза Толлиевна, Хайдари Фидои Зохир Зода	

Inson kapitalida mujassam bo'lgan fazilatlar, ularning jamiyat rivojlanishidagi o'rni va roli	514
Mamayunus Qarshibayevich Pardayev, Sevvara Abdinazarovna Babanazarova, Mexrangiz Olimovna Mamayunusova	
Развитие рыночных отношений и усиление их влияния на рост объёмных и качественных показателей культурного туризма.....	521
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Основные направления цифровой трансформации в банковском секторе.....	525
Рахимова Гавхар Ойбековна	
O'zbekistonda ayollarni tadbirkorlik faoliyatini moliyalashtirishda bank kreditlarining roli	530
Saidova Subhinigor Azizovna	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish asosida kambag'allikni qisqartirishning innovatsion yo'llari	535
Sultonov Shodiyor Abduhalilovich, Nazarov Asqar Anvar o'g'li	
Yuridik shaxslar mol-mulkiga soliq solishning o'ziga xos xususiyatlari	541
Umirov Xurshid Islomovich	
Korxonalar va tashkilotlarni modernizatsiya qilish jarayonlari.....	545
Fayziyeva Dilafuz Shuxratovna	
“Авеста” – исторический источник экономической мысли в Древней Средней Азии	549
Хакимов Назар Хакимович, Садиқов Анвар Каримович	
Приоритетные направления развития теории формирования финансовой политики предприятия	555
Хамдамов С. Ф.	
Innovatsion rivojlanish sharoitida inson resurslarini strategik boshqarish.....	562
Xasanova Nafisa Shavkatovna	
Mehnat bozorida mehnat resurslaridan samarali foydalanishda yoshlar bandligini takomillashtirish.....	566
Xuvaydullayeva Iroda Xusniddin qizi	
Sanoat korxonalari faoliyati samaradorligi va raqobatbardoshligini baholashga doir uslubiy yondashuvlar.....	572
Yuldasheva Nilufar Abduvaxidovna	
Amir Temur davrida hunarmandchilik siyosatining o'ziga xos iqtisodiy xususiyatlari	578
Zikrillayev Jaxongir Sarvar o'g'li, ilmiy rahbar: Nasimov Baxtiyor Vasiyevich	
Infratuzilma obyektlari rivojlanishining turizm sohasidagi o'rni.....	583
Toyirova Amina Baxtisher qizi	
Korxonalarda moliyaviy investitsion portfelni jalb qilish va rag'batlantirishning zamonaviy shakl va usullari tahlili	588
Haydarov Humoyun Begmurod o'g'li	
Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini tadqiq etishga konseptual yondashuvlar	592
K. Q. Tajibayev	
Бухгалтерский учет дебиторской и кредиторской задолженности в современной экономике	599
Камолова Феруза Кахрамоновна	
O'zbekistonda mehmonxona sohasidagi mahalliy boshqaruv tizimini takomillashtirish yo'llari	603
Mirzayeva Lola Shavkatovna	
Turizmni rivojlantirishda "yashi" marketingni o'rni	607
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
Inson kapitalini boshqarishning xorij tajribasi.....	612
Ruzmetova Gulira'no Atabekovna	
Agrasanoat majmuasida oziq-ovqat mahsulotlarini yetishirish va qayta ishlashda klasterlarini rivojlantirishning xalqaro tajribalari.....	620
Salixov Sherzod Abduxakimovich	
Mamlakatimizda mehnat bozorida ayollarning iqtisodiy faolligini oshirish	625
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna	
Budjetdan tashqari mablag'lar hisobi va nazoratini takomillashtirish	628
Ostonokulov Azamat Abdukarimovich, Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Xizmat ko'rsatish sohasida investitsion jarayonlar rivojlanishining xorij tajribasi	635
Miyassarov Davron Abdurashid o'g'li	
Xizmat ko'rsatish va servis sohasida mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash ko'rsatkichlari.....	640
Muhammadamin Erdon o'gli Erdonov	
Инновационные направления развития сферы услуг как фактор экономического роста	644
Насиров Дилшод Фархадович	

Влияние прямых иностранных инвестиций (пии) на экономику Узбекистана	654
Юлдашев Нодирбек Сайдибурханович	
Qulay investitsiya muhiti – xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishning asosiy omilidir.....	659
Hoshimov Jahongir Ravshanbek o'g'li	
Biznesni loyihaviy moliyalashtirish va uning asosiy yo'nalishlari.....	664
Razzakov Jasur Xamraboyevich	
Inflation and Unemployment: Evidence from Uzbekistan	670
Mahmudov Nosir, Nabiyeva Nargizaxon Nuriddin qizi	
Milliy mahsulotlarni jahon bozoriga olib chiqishda marketing strategiyalaridan foydalanish	677
Meliqulov Abdulhalil Norinovich	
O'zbekistonda kichik sanoat zonalarini tashkil etish va rivojlantirishda xorij tajribalaridan foydalanishning ustuvor yo'nalishlari	683
Ortiqov Avazbek Bahrom o'g'li	
Rene Dekart va Blez Paskal ta'limotlarida ratsional g'oyalar komparativistikasi.....	689
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
Sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishining nazariy-uslubiy asoslari	694
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
The Importance of the World Trade Organisation (WTO) and Uzbekistan's Efforts to Join It.....	699
Urozaliev Elyor, Khoshimova Sevara	
Jismoniy tarbiya va sport muassasalarini moliyalashtirishdagi mavjud muammolar.....	705
Abduqaxorov Ulug'bek Abdug'aniyevich	
Yangi O'zbekistonda turizmning drayver sifatida barqaror rivojlanish yo'nalishlari	709
Tuxliyev Iskandar Suyunovich	
Mahalliy soliqlar va yig'implarning iqtisodiy mohiyati hamda ularni undirishning xususiyatlari	713
Tuychiyev Kamoliddin	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	717
Yadgarov Nodir Ravshanovich	
Organik qishloq xo'jaligiga o'tish bosqichlarining tashkiliy jihatlari va iqtisodiy asoslari	723
Amirqulov Shuxrat Olimovich	
Davlat xaridlari jarayonida e'tiborsiz ijrochilarni imkoniyatini cheklash masalalari	727
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	
O'zbekiston iqtisodiyotida investitsion loyihalarni faol tashkil etish istiqbollari	730
Utkurov Kozimjon Dilmurod o'g'li	
Iqtisodiy o'sishni ta'minlashda transport tadbirkorligi faoliyatini rivojlanish imkoniyatlari	733
M. Masharipova, I. Ruzmetova, D. Kuramboeva	
Sug'urta faoliyatini takomillashtirishda anderryating xizmatining o'rni	737
Qarshiyev Daniyar Eshpulatovich	
O'zbekistonda eksportni sug'urtalash mexanizmlarini yanada kengaytirish yo'nalishlari	741
Qarshiyev Keldiyor Eshpulatovich	
Kambag'allikni qisqartirishda aholini tadbirkorlikka yo'naltirish.....	745
Rajabboyev Muzaffar Erkaboyevich	
Yoqilg'i-energetika korxonalarining moliyaviy barqarorligining ilmiy nazariy asoslari.....	749
Xusanov Qaxramon Nishonovich	
Оценка результатов реформы бухгалтерского учета в Республике	753
Киличева Фарида Бешимовна, Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
Эффективность программ соответствия в различных компаниях	757
Ахмедов Бехзод Ахмедович	
Элементы системы внутреннего контроля в выбранном финансовом институте	762
Хасанов Кахрамон Ахмаджанович	
Authentic Leadership Unleashed: A Comparative Analysis of Leadership Styles.....	767
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsion loyihalarni moliyalashtirishdagi moliyaviy risklarni boshqarishning ilg'or xorij tajribalari	774
Madiyarov Sanjar Gulyamovich	
Paхта-to'qimachilik klasterlarida xarajatlar hisobining uslubiy masalalari takomillashtirish	781
Toshpo'latov Azizbek Shermuxamadovich, Umaraliyev Isomidin Ismonjon o'g'li	

Sug'urta kompaniyalarida asosiy samaradorlikning muhim ko'rsatkichlari ahamiyati va tansifi.....	788
Sharipova Durdona	
Globalashuv sharoitida transchegaraviy suv resurslardan samarali foydalanishni boshqarish.....	793
Mirzayev Musurmon Umidullayevich	
Turizmni rivojlantirish imkoniyatlari	797
Ziyadullayev Ilhom Narkabilovich	
Oziq-ovqat mahsulotlari bozorining rivojlanish metodologiyasi.....	801
Meyliyeva Dilnoza Boboniyoz qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida budget mablag'laridan samarali va aniq foydalanishni ta'minlashga qaratilgan eng muhim qaror va u haqida ayrim mulohazalar	806
Xayriddinov Shuxrat Botirovich	
Surxondaryo viloyatining turizm salohiyatini rivojlantirish.....	809
Ravshanov To'yli Gulmurodovich	
Investitsiyalarning iqtisodiy mohiyati va ahamiyati.....	814
Rizayeva Kumush Mexriddin qizi	
Использование маркетинговых исследований в маркетинговой деятельности предприятий.....	818
Маматкулова Шоира Джалоловна	
Расширение возможностей зелёной энергетики и её роль в устойчивом развитии предприятий энергетической отрасли Узбекистана	824
Аллаева Гульчехра Жалгасовна, Хакимджанова Сурайё Хабибуллаевна	
Aksiyadorlik jamiyatlarida dividend siyosatini boshqarish tamoyillari	829
Shermuxamedov Akmal Komiljonovich	
Turizm transport infratuzilmasini baholash imkoniyatlari va tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish muammolari	835
Agzamov Shaxboz Akmalovich	
Mamlakatimiz tijorat banklari faoliyatida biznes ekotizimini tashkil etish yo'llari.....	839
Shoymardonov Orziqul Jo'ra o'g'li	
O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida axborot-resurs markazi faoliyatini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan tizimli islohotlar tahlili.....	844
Qurbanova Muazzam Fazliddinovna	
Развитие транспортной сферы в условиях цифровизации экономики.....	847
Акбарова Лайло Упашевна	
O'zbekiston Respublikasining 2024-yilgi soliq qonunchilik hujjatlariga kiritilgan asosiy o'zgarish va soliq imtiyozlari berish tartibini takomillashtirish masalalari	853
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
O'zbekistonda elektron tijoratni yuritish va tartibga solishning me'yoriy-huquqiy asoslari.....	860
Satvoldiyev Ulugbek Kamilovich	

O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TIJORATNI YURITISH VA TARTIBGA SOLISHNING ME'YORIY-HUQUQIY ASOSLARI

Satvoldiyev Ulugbek Kamilovich

Andijon Davlat universiteti Iqtisodiyot kafedrasida katta o'qituvchisi,
iqtisod fanlari nomzodi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda elektron tijoratni yuritish va tartibga solishning me'yoriy-huquqiy asoslari institutsional tahlil asosida o'rganilib, qaror va farmoyishlar ijrosi tahlili tizimlashtirilgan.

Kalit so'zlar: elektron tijorat, me'yoriy-huquqiy asoslari institutsional, xizmat ko'rsatish soha, qonun, qaror.

Abstract: In this article, based on institutional analysis, the legal framework for conducting and regulating electronic commerce in Uzbekistan is studied, decisions and orders are systematized.

Key words: e-commerce, legal framework, institutions, service sector, law, regulation.

Аннотация: В данной статье на основе институционального анализа изучены нормативно-правовые основы ведения и регулирования электронной торговли в Узбекистане, систематизированы решения и распоряжения.

Ключевые слова: электронная коммерция, нормативно-правовые основы, институты, сфера услуг, право, постановление.

KIRISH

Osiyo-Tinch okeani iqtisodiy hamkorlik tashkiloti (APEC) qoidalariga muvofiq, xavfsizlik va sifat standartlarini o'rnatish bo'yicha munosabatlarni tartibga solish sakkiz turdagi shakllardan foydalanishga asoslangan bo'lib, biz ularni ikki guruhga bo'lishni taklif qilamiz: davlat tomonidan tartibga solish va o'z-o'zini tartibga solish. Bizning fikrimizcha, bu tipologiya ham davlat tomonidan tartibga solish, ham o'z-o'zini tartibga solish uchun amal qiladigan muvofiqlikni baholash kabi tartibga solish shakli bilan to'ldirilishi lozim. Davlat tomonidan tartibga solish shakllari majburiy, buyruqli va cheklovchi hisoblanadi, o'z-o'zini tartibga solish shakllari iqtisodiy munosabatlarning alohida ishtirokchilari uchun mahsulot va xizmatlar sifatini ta'minlash sohasida qaror qabul qilish uchun javobgarlikni o'tkazish maqsadida davlat tomonidan belgilanadi va taqdim etiladig, yoki bozorni ijtimoiy va professional tartibga solish shakllari bo'lishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Elektron tijorat rivojlanishining nazariy va amaliy jihatlarini ko'plab xorijiy olimlar, jumladan P.F.Druker^[1], B.T-viss^[2], Yu.Shumpeter^[3], R.Foster, Frank Vebster^[4], A.Dinis, K.Oppenlender^[5] tomonidan o'rganilgan.

Bu yo'nalishda MDH mamlakatlari olimlari P.N.Zavlin^[6], L.P.Goncharenko^[7], L.M.Goxberg^[8], A.K.Kazansev^[9], B.Z.Milner, Yu.V.Yakovsev, Yu.S.Kubkina^[10], V.I.Shulepov, O.A.Kobelev^[11] va boshqalar ilmiy izlanishlar olib borganlar.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishning nazariy va amaliy muammolari B.B.Abdullayev^[12], I.Abduraimov, S.S.G'ulomov^[13], Aripov A.N., Iminov T.K.^[14] singari o'zbek olimlarining ilmiy ishlarida o'rganilgan.

O'tkazilgan ilmiy tadqiqotlarga qaramay, elektron tijoratni yuritish va tartibga solishning me'yoriy-huquqiy asoslari bilan bog'liq masalalar tizimli o'rganilmagan.

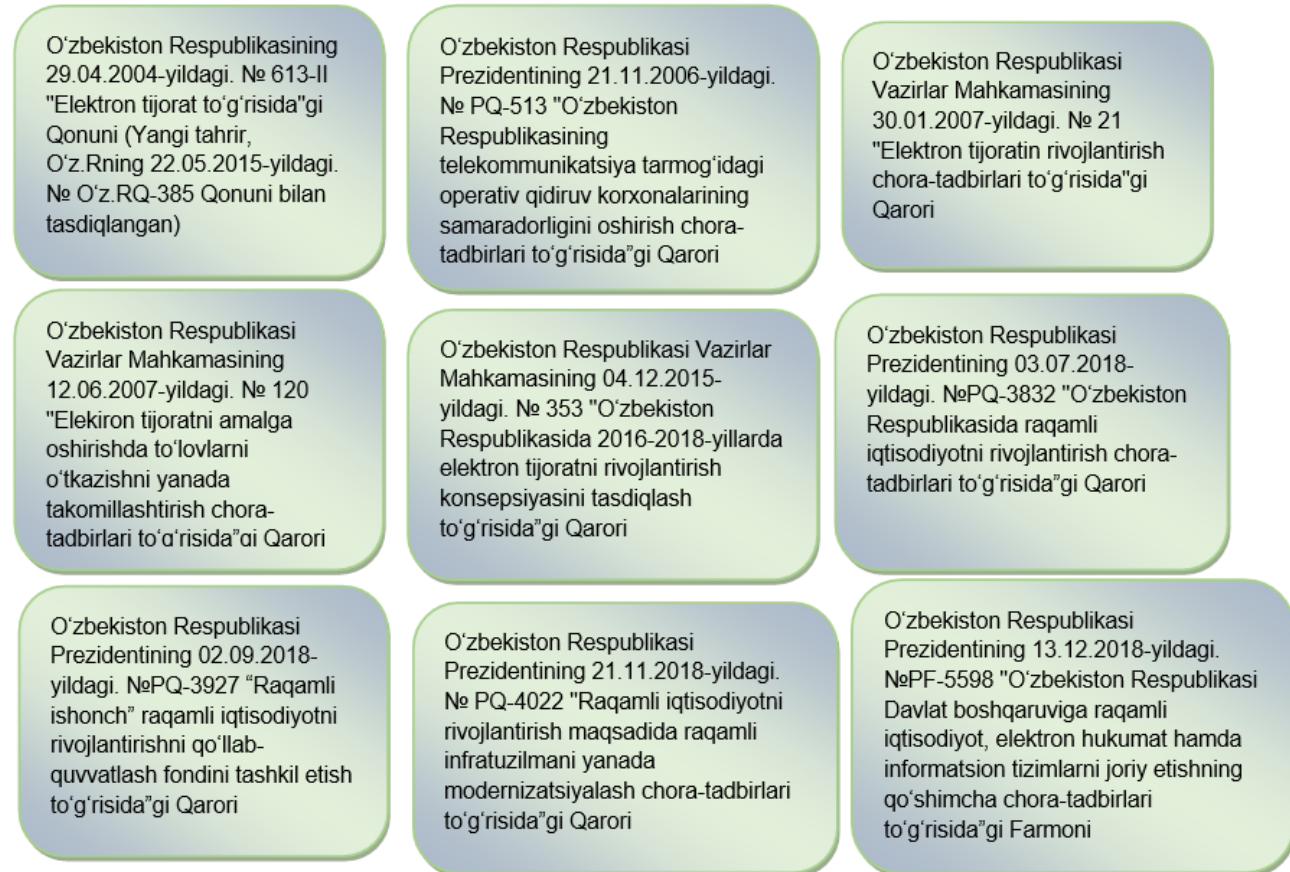
TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada ilmiy mushohada, tizimli tahlil va institutsional tahlil usullaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hujjatlar mazmunini tahlil qilish xizmat sifatini boshqarish sohasida davlat tomonidan tartibga solishning uchta yo'nalishi mavjudligini ko'rsatdi: xizmatlar sifati va ularni taqdim etish omillari (resurslar, tuzilmalar, jarayonlar), xizmatlar sifatini tasdiqlash yoki ijrochining malakasi, ijrochining xizmat sifati uchun javobgarligi va ijrochilar va xizmatlar iste'molchilari o'rtasidagi munosabatlar. Tartibga solish darajalari keyingi bosqichda taqdim etilishi mumkin bo'lgan xalqaro, davlat va idoraviy qoidalarni o'z ichiga oladi (1-rasm).

1-rasm: O'zbekistondagi elektron tijoratning me'yoriy-huquqiy hujjatlari

Xalqaro darajada xizmat ko'rsatish sohasida tartibga solish predmeti xalqaro xizmatlar savdosi masalalari va xalqaro faoliyatda ishtirok etuvchi ayrim xizmat turlari xavfsizligini ta'minlash masalalari hisoblanadi. Xalqaro xizmatlar savdosini tartibga soluvchi asosiy xalqaro hujjat Jahon savdo tashkilotining 1995-yilda joriy etilgan xizmatlar savdosi (GATS) bo'yicha bosh kelishuvdir. Bu kafolatlangan siyosiy majburiyatlar orqali iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish, barcha ishtirokchilarga adolatli va teng munosabatni ta'minlash, xizmatlarning xalqaro savdosi uchun qoidalarning ishonchli va shaffof tizimini hosil qilish; bosqichma-bosqich erkinlashtirish orqali xizmatlar savdosini rag'batlantirish va yetkazib beruvchilarning malaka talablarini o'zaro tan olishga qaratilgan.

Xizmatlarning ayrim turlari xavfsizligi uchun talablarni belgilovchi xalqaro huquqiy hujjatlar xalqaro konvensiyalar, BMT tavsiyalari va va boshqa shunga o'xshash hujjatlar, masalan, xavfli tovarlarni tashish bo'yicha BMT tavsiyalari, yo'l harakati to'g'risidagi Konvensiya, xalqaro avtomobil transport bilan shug'ullanuvchi transport vositalari ekipajlari ishi bo'yicha Yevropa kelishuvi (YESTR), dengizda inson hayoti xavfsizligi uchun xalqaro Konvensiya qoidalari va boshqalarni ichiga oladi.

Eng mashhur xizmatlar - iste'molchilarning fikrlarini yig'gan holda milliy yoki xalqaro miqyosda, bir tarmoqda yoki tarmoqlaaro xarakterga ega bo'lishi mumkin bo'lgan muqobil muvofiqlikni baholash sxemasini tashkil etish hisoblanadi. Misol uchun Arba.uz, Gifty.uz, lebazar.uz, abad.uz, va hokazo., xizmatlari ko'pincha iste'molchining mehmonxona yoki restoran tanlashida asosiy omil hisoblanadi. Afsuski, xizmat ko'rsatish sohasidagi bir qator tashkilotlarning fikrlarni soxtalashtirish bo'yicha vijdotsiz amaliyoti fikrlar bo'yicha bir qancha xizmatlar obro'siga putur yetkazadi.

Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanmoqda, elektron tijorat sohasida ham birmuncha rivojlanish kuzatilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida elektron tijorat ichki mahsulotlarni jahon bozoriga to'liq ishlab chiqish va joriy etish borasida bir qator to'siq va kamchiliklar mavjud:

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 14.05.2018-yildagi PQ-3724-sonli "Elektron tijoratni rivojlantirishni jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmoniga muvofiq, to'laqonli elektron tijorat bozorini hosil qilish, ichki ishlab chiqaruvchilarning tashqi bozorlarga, xususan, tovar (xizmat) larning ravon chiqishiga to'sqinlik qiluvchi qator muammo va kamchiliklar mavjud:

1. Jahon iqtisodiyotida jadal rivojlanayotgan tendensiyalarga ega elektron tijorat sohasidagi huquqiy asoslar yetarlicha kuchli emas, bu ko'plab bizneslarni to'xtatib qo'yadi
2. Mamlakatda hali ham tovar va xizmatlarni eksport qilishda byurokratiya tizimi mavjud bo'lib, u biznes narxini oshiradi va tashqi bozorlar bilan raqobatlashishga imkon bermaydi.
3. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining joriy etilishi elektron tijoratga yo'naltirilgan barcha sohalarni qamrab olmadi, shu bilan iqtisodiyotni raqamlashtirish va tadbirkorlar faoliyatini rivojlantirishni to'xtatdi.
4. Tovarlar va xizmatlar uchun naqd pulsiz to'lovlar xufyona iqtisodiyotini qo'llab-quvvatlaydigan va davlat budgetiga soliq tushumlarini sekinlashtiradigan past darajada qolmoqda.
5. Elektron tijorat sohasida soliqlar va soliqqa tortish tizimi yetarli darajada ishlab chiqilmagan, bu esa xufyona Internet-o'yinchilariga o'z aylanmasini oshirish va budget daromadlarini chetlab o'tish imkonini beradi ^[15].

Elektron tijoratning to'g'ri faoliyat ko'rsatishining asosiy sharti ixtisoslashtirilgan normativ-huquqiy bazaning mavjudligidir. Bunday holda fuqarolik-huquqiy munosabatlarni tartibga soluvchi O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik Kodeksi elektron tijorat sohasidagi munosabatlarni to'liq qamrab olmaydi va tartibga sola olmaydi.

O'zbekiston elektron tijorat sohasidagi nizomlarni qabul qildi. Elektron tijoratning asosiy tamoyillari va qoidalarini belgilovchi elektron tijoratdagi asosiy huquqiy hujjatlar-O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida" gi Qonuni (yangi tahriri), Elektron tijoratni amalga oshirish qoidalari (02.06.2016 dan PCM Ruz №185) va Axborot vositachilari — elektron yarmarkalar, auksionlar va tanlovlar tashkilotchilari faoliyatini tashkil etishni tartibga solish to'g'risidagi Nizom — (02.08.2016 dan PCM Ruz №249).

O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida" gi (yangi tahriri) qonunining 3-moddasiga ko'ra, elektron tijorat-axborot tizimlaridan foydalangan holda tuzilgan shartnomaga muvofiq amalga oshiriladigan tovarlar(ishlar, xizmatlar) oldi-sotdisi ekanligi belgilangan.

Elektron tijorat ishtirokchilari elektron tijoratda tovarlar (ishlar, xizmatlar) sotuvchisi yoki xaridori bo'lgan yuridik shaxs yoki jismoniy shaxs bo'lishi mumkin.

Bunday holda elektron tijoratda tovarlar (ishlar, xizmatlar) sotuvchisi yuridik shaxs yoki yakka tartibdagi tadbirkor hisoblanadi. Shuning uchun, jismoniy shaxs, masalan, amazonda bo'lgani kabi o'z mahsulotini axborot tizimlari orqali sota olmaydi.

Elektron tijoratning faoliyat ko'rsatish jarayoni elektron tijorat qoidalari bilan tartibga solinadi. Ushbu qoidalarga ko'ra sotuvchi faqat tadbirkorlik subekti, xaridor esa-jismoniy shaxs yoki tadbirkorlik subektlari (O'zbekiston Respublikasi rezidentlari va norezidentlari) bo'lishi mumkin.

Elektron tijorat shartnomasi oferta va akseptdan iborat. Elektron tijorat uchun ushbu qoidalar oferta bir shaxsga, bir necha muayyan shaxslarga yoki shartnomaning barcha muhim shartlarini o'z ichiga olgan noma'lum shaxslar doirasiga qaratilgan taklifdir, taklif qilayotgan shaxs (oferent)ning irodasi javob beradigan har bir kishi bilan taklifda ko'rsatilgan shartlar bo'yicha shartnoma tuzish hisoblanadi.

Oferta elektron tijorat ishtirokchisi elektron tijorat qoidalarga ko'ra, bir kishi, bir nechta maxsus shaxslar va shartnoma tuzish uchun noma'lum shaxslar tomonidan taqdim etilgan va ularni shartnoma shartlarini o'z ichiga olgan matndan, shu jumladan majburiy bo'lgan matndan foydalanishni ta'minlaydigan elektron hujjatdir.

Elektron tijoratda elektron hujjat deganda elektron shaklda qayd etilgan, elektron raqamli imzo bilan tasdiqlangan va uni aniqlash imkonini beruvchi elektron hujjatning boshqa detallariga ega bo'lgan ma'lumotlar tushuniladi.

Qonun chiqaruvchi ofertaning elektron hujjat ekanligini aniqlaydi va shuning uchun u elektron raqamli imzo bilan tasdiqlanishi kerak. Bunday holda axborot tizimini ishlab chiquvchilar oldiga elektron raqamli imzodan foydalanishga imkon beradigan tizimni hosil qilish vazifasi qo'yiladi.

Ushbu qoidalar sotuvchi o'z axborot tizimi yoki elektron savdo maydonchasida (Web-saytlar, mobil ilovalar) axborot vositachisiga shartnoma shartlarini o'z ichiga olgan oferta (taklif) joylashtirishi kerakligini belgilaydi.

Bunday holda sotuvchi o'z axborot tizimini hosil qilishi yoki axborot vositachisining elektron savdo maydonchasidan foydalanishi kerak. Shuni ta'kidlash kerakki, ikkala holatda ham taklifni joylashtirish uchun elektron raqamli imzodan foydalanish kerak.

Xaridor o'z navbatida taklifni quyidagi uch yo'l bilan qabul qilishi mumkin:

- elektron raqamli imzo bilan tasdiqlanishini nazarda tutuvchi elektron hujjat shaklida;
- elektron xabar shaklida, uning matnida elektron tijorat ishtirokchisining roziligi mavjud bo'ladi;
- ofertada mavjud qoida va shartlarni amalga oshirish uchun harakatlarni bajarish.

Agar sotuvchi o'z axborot tizimini tuzsa va u orqali tovar sotsa, Web-saytga yagona ofertani joylashtirish to'g'ri va o'rinli hisoblanadi. Biroq, axborot vositachisining elektron platformasi orqali tovar sotish tartibi bir-biridan farq qiladi.

Axborot vositachisi axborot tizimi orqali tovarlar (ishlar, xizmatlar) ni sotish tartibi axborot vositachilari – "Elektron tijorat platformalar va raqamli ekotizim operatorlarining – axborot vositachilarining faoliyatini tashkil etish tartibi to'g'risida"gi Nizom bilan tartibga solinadi (O'zr XTV 02.08.2016-y. 249-son).

Elektron tijoratda to'lovlar faqat quyidagi yo'llar bilan amalga oshiriladi:

- bank plastik kartochkalari yordamida to'lovlarni qabul qilish uchun to'lov terminalidan foydalanish orqali;
- bank plastik kartasidan pul mablag'larini shaxsiy hisob raqam orqali yoki chakana to'lov tizimi orqali o'tkazish orqali (onlayn to'lov);
- bank hisobvarag'idan pul mablag'larini o'tkazish yo'li bilan.

Amalda, ko'plab onlayn do'konlar mahsulot uchun oldindan to'lov talab qiladi. Sotuvchi tomonidan tovarni o'z axborot tizimi orqali sotishda tovar yetkazib bermaslik yoki sifatsiz tovar yetkazib berish xavfi minimal bo'ladi. Biroq, axborot vositachisining axborot tizimi orqali tovarlar sotilganda, sotuvchi tomonidan to'langan tovarni yetkazib bermaslik xavfi mavjud. Bunday holatda xaridorlar shartnoma tomoni bo'lmisligiga qaramay, birinchi navbatda axborot vositachisiga da'volarni amalga oshiradilar.

Axborot tizimida tuzilgan shartnoma ijrosini ta'minlash bilan bog'liq masalalarni hal etish va xaridorlarga tovarlar xarid qilish uchun qulay va tezkor xizmat ko'rsatish maqsadida xorijiy davlatlarning elektron tijorat sohasidagi tajribasini o'rganish muhim sanaladi.

Jumladan, sotuvchi shartnomani yaxshi niyat bilan bajarishini ta'minlash uchun axborot vositachisiga xaridordan to'lovlarni qabul qilish, xaridor tomonidan tovarni olgandan so'ng esa ularni sotuvchilarga o'tkazish huquqini berish lozim. Bu vositachi sifatida emas, balki to'lovlarni qabul qilish axborot vositachi uchun ham muhim ahamiyatga ega.

2018-yil 14-may kuni "Elektron tijoratni jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorini¹ imzoladi. Hujjatda O'zbekiston Respublikasida 2018-2021-yillarga mo'ljallangan elektron tijoratni rivojlantirish dasturi tasdiqlandi.

Avvalo, yuqorida qayd etilgan muammolar – to'lovlarni hujjatlashtirish (kassa, to'lov terminallari uchun tushumlar berish va boshqalar bilan bog'liq qiyinchiliklar) hal etildi.. Aniqlanishicha:

- qonunga muvofiq bajarilgan elektron tijorat ishtirokchilari tomonidan xizmat ko'rsatish jarayonida axborot tizimlari tomonidan shakllantirilgan bitim taraflarini aniqlashga imkon beruvchi elektron tushumlar, to'lovlar, xabarlar va boshqa usullarda tovarlar (xizmatlar) uchun to'lovni tasdiqlovchi tushumlar, kuponlar, chiptalar va boshqa hujjatlarga tenglashtiriladi);
- tadbirkorlik subektlari tomonidan elektron tijorat operatsiyalarini amalga oshirishda, to'lov virtual terminallar orqali xaridorga xizmat ko'rsatuvchi banklarga pul yig'ish qoidalariga qat'iy rioya qilgan holda naqd pulda to'lovni qabul qilish bo'yicha elektron kvitansiya yoki boshqa tasdiqlovchi hujjatni majburiy yuborish bilan naqd qabul qilinishi mumkin (E-POS);
- elektron tijorat subektlari to'lov terminallari, shuningdek elektron to'lov tizimlari yordamida tadbirkorlik subektlarining korporativ bank kartalari orqali to'lovlarni qabul qilish huquqiga ega;
- virtual terminallar (E-POS) xuddi shunday kassa va to'lov terminallariga tenglashtiriladi.

Prezident shuningdek, tashqi savdo vazirligiga Markaziy Bank bilan birgalikda yetakchi tashqi savdo platformalari (eBay, Amazon va boshqalar), shuningdek, to'lov tizimlari (Paypal) bilan muzokaralar olib borishni buyurdi va natijada mahalliy korxonalar uchun tovarlar (xizmatlar) sotish va ushbu platformalar va tizimlar yordamida xalqaro hisob-kitoblarni amalga oshirish imkoniyatlarini hosil qilish uchun aniq takliflar kiritdi.

O'zbekistonda elektron tijoratni rivojlantirishga yordam beradigan yana bir loyiha-elektron tijorat uyushmasini tashkil etishdir. Uning asosiy maqsadlari-elektron tijoratda iqlimni yaxshilashga qaratilgan ijtimoiy, madaniy, ilmiy va boshqa loyihalar va dasturlarni ishlab chiqish; kichik va o'rta biznes, shu jumladan, biznes vakillarining

1 PQ-3724-son 14.05.2018. Elektron tijoratni jadal... LEX.UZ <https://lex.uz> > docs

huquqiy va iqtisodiy savodxonligini oshirish, shuningdek, seminarlar, davra suhbatlari va boshqa vositalar orqali aholini qo'llab-quvvatlash; biznesga yangi texnologiyalar, xizmatlar va yangi ish o'rinlarini hosil qilish va amalga oshirishga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqish, g'oyalar va tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash; biznes faoliyati davomida kelib chiqish ehtimoli mavjud bo'lgan huquqiy va iqtisodiy muammolarni to'g'ri hal qilishda amaliy yordam berish. Uyushma mahalliy hokimiyat organlari bilan aloqalar va hamkorlikni yo'lga qo'yish, maqsadli seminarlar, treninglar, konferensiyalar va taqdimotlarni tashkil etish va o'tkazish, fuqarolik-huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan nizolarni hal qilish uchun hakamlik sudlarini tashkil etish bilan shug'ullanadi. Ko'plab boshqa qo'yilgan maqsadlarga erishish va o'zaro fikr almashish, sanoat muammolarini aniqlash va ularni hal yetish chora-tadbirlarini ishlab chiqish uchun axborot platformasini tashkil etish maqsadida Facebook da E-commerce Uzbekistan guruhi tashkil etildi. Uyushmaning maqsadi – har bir inson istalgan vaqtda va qulay joyda sifatli mahsulot va xizmatlarni onlayn tarzda sotib olishi va sotishi uchun imkoniyatlar hosil qilish.

Bozorining zaif tomoni – bozorda ishonchli statistika yo'qligi, bozor ishtirokchilarining tarqoqligi, kadrlarning yetishmasligi, konservativ banklar, moliyalashtirish bilan bog'liq muammolar, farovonlikning past darajasi hisoblanadi. Bozor imkoniyatlari – bozor modernizatsiyasi, islohotlar (soliq, bojxona va bank), GCHP, Internet tezligini oshirish, mintaqaviy o'yinchilarning bozorga kirishi.

Hozirgi kunda elektron tijorat orqali 663,5 mlrd. so'm o'tib, 2017-yilga nisbatan 30% ga o'sish kuzatilmoqda. Odamlar asta-sekin naqd pulsiz to'lovlarga o'tishmoqda va biz bundan foydalanishimiz kerak. O'zbekistonda elektron tijoratning ulushi 1% dan kam. O'sish sur'ati 30% ni tashkil etadi. Bozorning kuchli tomoni - aholining o'sishi (30 mln. dan ortiq kishi), smartfonlarning kirib kelishi o'sishi, shahar aholisining o'sishi, logistikaning rivojlanishi (O'zbekistonda tovarlar 48 soatda yetkazib beriladi), arzon ishchi kuchining ko'pligidir ^[16].

O'zbekistonda elektron tijoratni rivojlantirishning asosiy jihatlaridan biri yildan-yilga o'sib borayotgan aholi va Davlat siyosati tufayli aholining Internet tarmog'idan foydalanish imkoniyatining ortib borishidir. O'zbekiston aholisi O'rta Osiyo aholisining 45% dan ortig'ini tashkil yetadi. Etnik tarkibning 43% dan ortig'i esa millati bo'yicha o'zbek hisoblanadi. Lekin nafaqat mamlakatimiz, balki butun Markaziy Osiyoning kamchiligi mintaqaning past urbanizatsiyasi deyish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Elektron tijorat sohasida inson resurslarini shakllantirish va rivojlantirish:

1. Toshkent axborot texnologiyalari universiteti va Toshkent Davlat Iqtisodiyot universitetida elektron tijorat bo'yicha bakalavr va magistratura kurslarini tashkil etish.
2. Elektron tijoratning barcha ishtirokchilariga mo'ljallangan "Elektron Akademiya" loyihasi doirasida elektron tijorat bo'yicha ixtisoslashtirilgan onlayn kurslarni tashkil etish.

Aholi va tadbirkorlik subektlari o'rtasida elektron tijoratni rag'batlantirish va ommalashtirish:

1. ICTWEEK Uzbekistan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yillik haftaligi doirasida elektron tijoratni rivojlantirishga bag'ishlangan tadbirlar o'tkazish.
2. O'zbekistonda elektron tijoratni rivojlantirish, tadbirkorlar uchun axborot materiallari, mahalliy va xorijiy elektron savdo maydonchalarida tovar va xizmatlarni sotish bo'yicha tadbirlarni yoritishga doir TV va radio kanallari va bosma ommaviy axborot vositalarida maxsus dastur va rubrikalar tashkil etish.
3. O'zbekiston savdo-sanoat palatasining hududiy bo'linmalarida, jumladan, seminarlar, ko'rgazmalar va forumlarda elektron tijorat bo'yicha munozara platformalarini tashkil etish orqali hududlarda elektron tijoratni faollashtirish.

Ammo tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, elektron xizmatlar va elektron tijoratni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishning huquqiy asoslari mukammal emas. Instagram, Facebook, Twitter va boshqalar kabi ijtimoiy tarmoq saytlarida turli kanallar, guruhlar va botlarning ayrim buyurtmalarini ro'yxatga olish mavjud emas. Tovar va xizmatlarni pandemiyada sotishning katta qismi ijtimoiy tarmoqlardagi norasmiy guruhlar orqali amalga oshirilsa-da, ular soliqqa tortilmaydi va iste'molchilarga firibgarlar qo'lga o'tish xavfini tug'diradi.

Tadqiqotlar natijasida davlat tomonidan tartibga solishni rivojlantirishning quyidagi tendensiyalari aniqlandi:

- sanoat xarakteridagi qonun hujjatlari va idoraviy nizomlar;
- elektron tijoratni tartibga solish uchun javobgarlikni o'z-o'zini tartibga solish tizimi orqali professional jamoaga o'tkazish, bu bozorda hukumat bosimini pasaytiradi va davlat boshqaruvi funksiyalarini optimallashtiradi;

- iste'molchilarni xabardor qilish va ularning huquqlarini himoya qilishga yordam beradigan xizmatlarni baholash va mustaqil iste'molchilarni va ommaviy axborot vositalarini baholash mexanizmlarini ishlab chiqishning davlat shakllariga bo'lgan iste'molchilar ishonchini kamaytirish;
- elektron xizmatlarni davlat tomonidan tartibga solish shakllanish bosqichida bo'lib, sifatni ta'minlash va iste'molchilarni himoya qilish sohasidagi mavjud standartlarni elektron xizmatlarga qanday qo'llash kerakligi noma'lum bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Друкер П. Новый бизнес. – М.: Экономика, 1993. 149с.,
2. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями. – М.: Экономика, 1989. – 217 с.,
3. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М., Прогресс, 1982. - 455с.
4. Webster Frank. Theories of the Information Society. – London: Routledge, 2002.-p.15.
5. Оппенлендер К. Технический прогресс: воздействие, оценки, результаты: Сокр. пер. с нем. – М.: Экономика, 175 с., 1981г.
6. Завлин П.Н. Инновация в рыночной экономике. //Гуманитарные науки, 1997 №3. – С.
7. Гончаренко Л.П., Артуюнов Ю.А. Инновации, управление инновационным бизнесом. – М.: ЮНИТИ, 2001.,
8. Гохберг Л.М., Экономика знаний инновационная политика. – М.: КНОРУС, 2009. - 352 с.,
9. Казанцев А.К. Информационные технологии в управлении, производстве, жизнедеятельности. – Тюмень: Ист Консалтинг, 2010 г.,
10. Кубкина Ю.С. Электронная коммерция: роль, понятие, направления развития. //Пространство экономики, 2012. № 2–2. – С.
11. Кобелев О.А. Электронная коммерция: учебное пособие/ О.А. Кобелев; под ред. проф. С.В.Пирогова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ИТК “Дашков и К”, 2013 – 684 с.;
12. Abdullayev B.B., Abduraimov I. Innovatsiya subyektlari faoliyati samaradorligini aniqlash. // Bozor, pul va kredit. 9-son, 2005-y.;
13. G'ulomov S.S. Axborot tizimlari va texnologiyalari. – Toshkent: Sharq, 2000. 582-b.,
14. Aripov A.N., Iminov T.K. O'zbekiston axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sohasi menejmenti masalalari. Mono-grafiya. – T., 2012.
15. <https://lex.uz/docs/3744601>
16. <https://www.facebook.com/groups/Ecommerce.uzb>.

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.